

Hans Bergström: Om skolsegration: Sverige är extremt jämlikt i världen

Debattartikel införd på Newsmill, mars 2013.

Sveriges Radio, med DN som ekokammare, rapporterar att det svenska skolsystemet är "extremt" och att valfriheten leder till "segregation". Man säger sig ha stöd av en "amerikansk forskare" I Expressen skriver Jenny Madestam att "Skolan har blivit ett klassamhälle".

Så etableras en verklighetsbild med två föreställningar:

- a) Den svenska skolan är i internationell jämförelse starkt segregerad.
- b) Segregationen har ökat på senare år, på grund av valfriheten och friskolorna.

Dessa två påståenden uppfattas nu i svensk debatt som något av fakta, därtill stödda av "en amerikansk forskare" (ett klassiskt grepp för att skapa trovärdighet).

Problemet är bara att påståendena a och b ovan båda är felaktiga. Enligt den senast redovisade internationella Pisa-studien har Sverige tillsammans med Norge det *minst* segregerade skolsystemet bland 44 undersökta länder. "Spridningen i skolors socioekonomiska sammansättning är den näst lägsta av alla länder", konstaterar Skolverket.

Skillnaderna i socioekonomisk sammansättning av elevkåren mellan skolor är stora i främst två typer av länder:

- dels de där många elever går i privatskolor med höga avgifter; dessa privatskolor bildar en del av en aktiv social skiktning, som i England.
- dels de där "public schools" helt dominerar, samtidigt som boendet är starkt segregerat. Ett exempel är USA.

Det svenska friskolesystemet, med en nationellt reglerad skolpeng, motverkar båda dessa slag av segregation. Det har dragit undan mattan för privatskolor med avgifter, då det ger möjlighet för alla – oavsett ekonomiska förutsättningar – att fritt välja skola. Det motverkar boendesegregationen, stark också i Sverige, genom att ingen tvingas gå i just den skola där man bor. Minsta eftertanke säger att det inte uppstår "integration" i den svenska skolan om alla som bor i Sveriges olika "Rosengårdar" tvingas gå i den lokala byskolan.

Att återgå till en situation där den som vantrivs i en skola ändå av byråkrater tvingas fortsätta där, år efter år, vore för massor av svenska barn och föräldrar en mardröm.

Även påstående b ovan är sakligt felaktigt. Om resultaten i Pisa 2009 skriver Skolverket: "Pisa 2009 visar också att Sverige fortfarande, liksom övriga nordiska länder, har en relativt liten spridning mellan skolor vad gäller den socioekonomiska sammansättningen. Den har heller inte ökat i Sverige sedan 2000. Det är alltså inte en ökning av den sociala segregationen på skolnivå."

Alltså: under de tio år då expansionen av friskolor tog fart i Sverige har den sociala segregationen på skolnivå inte ökat! Detta även enligt Skolverkets analys av fakta. Docent Jonas Vlachos har visat på en viktig anledning: Expansionen det senaste decenniet har letts av skolföretag, som i betydligt större utsträckning än kooperativ, stiftelser o dyl riktar sig till elever med olika social bakgrund. Friskolor drivna av seriösa skolföretag har till exempel en betydligt högre andel elever med utländsk bakgrund än skolor i allmänhet i Sverige.

Den åberopade "amerikanske forskaren" är professor Henry M. Levin, Colombia University. Han befinner sig till vänster i amerikansk debatt men är en seriös skolforskare. I boken "Privatizing Education" (2001) lade han upp ett forskningsprogram som manade till distinktioner och nyanser i analysen av alternativ till offentliga monopol på skolområdet. "Det finns anledning varna för förenklade generaliseringar som bortser från kontext och design av specifika skolpengsmodeller. Detaljer i utformningen spelar stor roll för resultaten." Professor Levin och hans medförfattare pekade på att det finns många variabler i ett system för skolpeng och valfrihet.

Även om det svenska skolpengssystemet är långtgående, i meningen att det ger alla föräldrar lika rätt att gratis välja skola för sina barn, är det i andra avseendet strikt reglerat. Alla skolor har att följa samma skollag och samma nationella läroplan med kursplaner. Ingen selektion av elever tillåts vid intagningen; elever tas in i strikt köordning. Skolor får inte ta ut några extra avgifter. Även friskolor måste delta i nationella prov, som en del av sitt tillstånd. Alla skolor inspekteras av samma nationella Skolinspektion. De flesta kommuner varierar för övrigt skolpengen med elevernas socioekonomiska bakgrund.

Sedan ett år tillbaka inspekterar Skolinspektionen redan i maj startåret att en ny friskola har förutsättningar att starta med kvalitet i augusti (ingen sådan inspektion sker av nya kommunalt drivna skolor). Det skulle inte skada om Inspektionen vid tillståndsbeslut gavs rätt att pröva också seriositeten och skolkunnandet hos den huvudman som ansöker; charlataner och lycksökare skadar skolan och bör stoppas i tid.

Sådana förbättringar finns det utrymme för. Men när tidningsrubriker skriker ut att det svenska skolpengssystemet är "extremt", i internationell jämförelse, skulle de lika gärna kunna säga att Sverige är "pionjärland" för att ge ökad egenmakt åt föräldrar liksom utrymme för drivande skolentreprenörer (rätten att välja förutsätter möjligheten att erbjuda alternativ). Så bra var inte den svenska kommunala skolan att förnyare och eldsjälarna inte behövdes!

De senaste årens massiva invandring stressar förvisso även skolväsendet, och kan lätt leda till en ny typ av segregation i Sverige, men detta oavsett friskolereformen.

En gång var det en viktig del av svensk självuppfattning och stolthet att Sverige var det mest "moderna" landet. I Sverige gjordes sociala och institutionella innovationer som man i andra länder, inklusive utländska forskare, fann mycket intressanta. Rätt för alla att utan kostnad

välja skola är en sådan innovation. Sverige som föregångsland är bra mycket intressantare än Sverige som stelt monopolland. Att Sverige går före med reformer är inte detsamma som att Sverige skulle vara "extremt" i negativ mening.

Hans Bergström

Hans Bergström är docent i statsvetenskap och f.d. chefredaktör för Dagens Nyheter. Han är engagerad i Internationella Engelska Skolan, den största friskolegruppen inom grundskolan, grundad av Barbara Bergström 1993.

- - -

Införd på Newsmill i mars 2013. Newsmill var en svensk nyhets- och debattsajt, som drevs mellan 2008 och 2013. Chefredaktör var P.M. Nilsson.

- - -